

ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СФЕРИ

У статті проаналізовано існуючі підходи до трактування термінів "економічна безпека підприємства" та "система". Досліджено особливості формування підходів до трактування терміну "система економічної безпеки підприємства" та виділено сім основних. Підкреслено особливе значення гармонізаційного підходу, який дозволяє не лише захищати власні інтереси, уникати небажаних змін, ефективно використовувати ресурси, мати певні конкурентні переваги, а й продуктивно взаємодіяти із зовнішнім середовищем. Визначені зовнішні суб'єкти впливу на систему економічної безпеки підприємств готельно-ресторанної сфери. Окреслено пріоритетність їх впливу на систему економічної безпеки зазначених суб'єктів господарювання. Запропоновано власне трактування економічної безпеки підприємств готельно-ресторанної сфери та їх системи економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, система, зовнішні суб'єкти впливу, готельно-ресторанна сфера.

N. I. GAVLOVSKA, E. M. RUDNICHENKO

Khmelnytsky National University

THEORETICAL BASIS OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY SYSTEM OF HOTEL AND CATERING BUSINESS

In the article existent approaches to term treatments "enterprise economic security" and "system" are analyzed. The peculiarities of formation approaches to term treatments "enterprise economic security" are investigated and seven main approaches are pointed out. The particular significance of harmonization approach, which allows not only to protect own interests, to avoid uncontrolled changes, efficiently utilize resources, to have certain competitive positions, but also efficiently cooperate with environment, is emphasized. The external subjects of influence on the enterprise economic security system of hotel and catering business are determined. The priority of their impact on economic security system of required business entity is determined. Own treatment of enterprise economic security of hotel and catering business and the economic security system is offered.

Key words: enterprise economic security, system, external subjects of influence, hotel and catering business.

Вступ. Реалії вітчизняного бізнесу свідчать про зростання значення сфери послуг для національної економіки. Важливе місце у цій сфері займають підприємства готельно-ресторанного типу. Це зумовлює постійне посилення конкуренції та виникнення загроз діяльності як діючих підприємств так і тих, що тільки виходять на ринок. Проте існуючий стан забезпечення населення високоякісними послугами у сфері готельно-ресторанної справи є доволі низьким у порівнянні з більшістю європейських країн. Відповідно, виникає потреба у формуванні дієвої системи економічної безпеки зазначених підприємств з метою підвищення ефективності їх діяльності, забезпечення конкурентних позицій та підвищення якості послуг, а також мінімізації загроз і ризиків різного характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування систем економічної безпеки суб'єктів господарювання досліджується науковцями порівняно недавно, найбільш відомі праці вітчизняних науковців [1–6] були опубліковані у 2000-х роках, проте стосувалися вони переважно методологічних підходів до формування систем економічної безпеки підприємств, при цьому особливо не враховували галузеву специфіку.

До авторів, які займаються проблематикою формування системи економічної безпеки підприємства і праці яких найбільше цитують у наукових виданнях, належать Бінько І.Ф., Варналій З.С., Васильців Т.Г., Гесць В.М., Козаченко Г.В., Манцуров І. Г., Шлемко В.Т., Шкарлет С.М. та інші. Однак питання формування системи економічної безпеки підприємств готельно-ресторанної сфери на сьогодні залишаються недостатньо дослідженими, що і обумовлює актуальність подальших наукових досліджень.

Основним завданням дослідження є визначення теоретичного базису формування системи економічної безпеки підприємств готельно-ресторанної сфери.

Виклад основного матеріалу. Основою будь-яких досліджень, є чітке розуміння базових понять, що формують загальне бачення досліджуваної проблеми. На нашу думку, доцільно висвітлити підходи до розуміння економічної безпеки підприємства та системи, як фундаменту для розробки подальших пропозицій з формування системи економічної безпеки підприємств готельно-ресторанної сфери (ГРС). Підходи до трактування економічної безпеки суб'єкта господарювання наведено у таблиці 1.

Враховуючи визначення наведені у таблиці 1, необхідно констатувати певні відмінності у трактуванні поняття і наявність різних підходів до трактування. У [16, с. 10-11] виділено низку підходів до трактування терміну "економічна безпека підприємства", а саме:

1) Захисний підхід – основою даного підходу є захищеність підприємства, потенціалу або інтересів від небажаних загроз (внутрішніх чи зовнішніх, активних чи пасивних), у межах даного підходу виділяють два напрями: перший – захищеність від небажаних змін (загроз); другий – захищеність інтересів.

Таблиця 1

Трактування економічної безпеки суб'єкта господарювання

Автори тлумачення	Змістовна характеристика
Економічна безпека суб'єкта господарювання	
Барановський О. [7]	комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарюючих суб'єктів за умов ринкової економіки, що захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів
Белокуров В. [8]	це наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів та організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням
Бендіков М. [9]	захищеність науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу підприємства від прямих (активних) чи непрямих (пасивних) загроз
Камлик М. [10, с. 39]	є таким станом розвитку господарюючого суб'єкта, який характеризується стабільністю економічного й фінансового розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів та протидії їх впливу на всіх стадіях його діяльності
Клейнер Г. (заг. ред.) [11, с. 288]	це такий стан господарського суб'єкта, за якого життєво важливі компоненти структури і діяльності підприємства характеризуються високим ступенем захищеності від небажаних змін
Ковальов Д., Сухорукова Т. [12, с. 48]	це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також як здатність швидко усувати різні варіанти загроз або пристосовуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності
Козаченко Г., Пономарьов В., Ляшенко О. [2, с. 87]	міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища та їх часткову захищеність від загроз
Корольов М. [13, с. 17]	це наявність умов і факторів, що забезпечують реалізацію стратегічних цілей шляхом ефективного використання наявних ресурсів і досягнення на цій основі конкурентних переваг
Сенчагов В. [14, с. 738]	це забезпечення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загроз і створення умов стабільного функціонування основних її елементів
Шкарлет С. [5, с. 33]	передбачає стійкий розвиток (тобто збалансований і безперервний), що досягається за допомогою використання всіх видів ресурсів та підприємницьких можливостей, за якими гарантується найефективніше їх використання для стабільного функціонування і динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішньому та зовнішньому негативному впливу (загрозам)
Шликов В. [15, с. 33]	стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних загроз

2) Стійкісний підхід – характеризує здатність підприємства зберігати такі головні властивості, як стійкість і рівновага.

3) Еволюційний підхід – полягає у визнанні факторів зміни навколишнього середовища основною рушійною силою розвитку і зміни організації. Встановлюється тісний взаємозв'язок між об'єктом і середовищем, причому об'єкт змінюється з метою виживання в умовах мінливого середовища, а середовище змінюється у зв'язку зі зміною об'єктів.

4) Процесний підхід – в межах якого акцентують увагу на процесах, що зумовлюють зміну рівня економічної безпеки підприємств.

5) Ресурсний підхід – передбачає найбільш ефективне використання корпоративних ресурсів.

6) Конкурентний підхід – в межах якого акцентують увагу на наявності конкурентних переваг.

7) Гармонізаційний підхід – передбачає гармонізацію інтересів підприємства з інтересами зовнішнього середовища.

Слід зауважити, що в сучасних умовах функціонування підприємств саме гармонізаційний підхід є найбільш прогресивним та виправданим. Адже, метою гармонізації є баланс інтересів суб'єктів господарювання та зовнішнього середовища, а отже, його дотримання дає можливість уникнути загроз та протиріч. Крім того, застосування гармонізаційного підходу дозволяє не лише захищати власні інтереси, уникати небажаних змін, ефективно використовувати ресурси, мати певні конкурентні переваги та інше, а й продуктивно взаємодіяти із зовнішнім середовищем, що, в свою чергу, сприятиме не лише успішному функціонуванню підприємств і створенню сприятливого бізнес середовища, а й зменшенню тіньового сектору економіки та зростанню обсягів надходжень у державний бюджет.

Крім поняття економічної безпеки підприємства наведемо також трактування терміну "система" таблиця 2.

Враховуючи наведені вище трактування термінів "економічна безпека підприємства" та "система", під економічною безпекою підприємств готельно-ресторанної сфери ми розуміємо стан захищеності життєво важливих інтересів суб'єкта господарювання, що досягається за рахунок гармонізації взаємовідносин з суб'єктами зовнішнього та внутрішнього середовища, і дозволяє забезпечити надання

високоякісних послуг з максимальною економічною ефективністю. А система економічної безпеки підприємств готельно-ресторанного бізнесу – це сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечують захист життєво-важливих інтересів суб'єкта господарювання за рахунок гармонізації взаємовідносин з суб'єктами зовнішнього та внутрішнього середовища та мінімізації їх негативного впливу.

Таблиця 2

Трактування терміну "система"

Автор, літературне джерело	Система – це...
Акофф Р.Л. [17]	будь-яка сукупність, що складається із взаємозалежних частин
Берталанфі Л. [18]	будь-яка кількість елементів, будь-якої матеріальної природи, які знаходяться в певних відносинах один до одного
Перебудов Ф.І., Тарасенко Ф.П. [19]	множина взаємопов'язаних елементів, відокремлених від середовища і яка взаємодіє з ним, як ціле
Сурмін Ю.П. [20]	сукупність елементів, що перебувають у взаємних відносинах і зв'язках із середовищем, що утворюють певну цілісність, єдність
Тода М., Шурфорд У.Х. [21]	в самому широкому сенсі може бути рішуче все, що можна розглядати як окрему сутність
Холл А.Д., Фейджін Р.С. [22]	множина об'єктів разом із відносинами... між об'єктами і між їх атрибутами (властивостями)
Черняк Ю.І. [23]	відображення у свідомості суб'єкта (дослідника, спостерігача) властивостей об'єктів та їх відношень у вирішенні завдання дослідження, пізнання

З метою формування дієвої системи економічної безпеки підприємств готельно-ресторанної сфери доцільно виділити основних суб'єктів, які здійснюють найбільш вагомий вплив на її формування та функціонування, а це переважно зовнішні суб'єкти. Слід зазначити, що в процесі взаємодії вплив здійснюють не лише зовнішні суб'єкти на підприємства, а й підприємства можуть впливати на зовнішніх суб'єктів. Схематично зв'язки зовнішніх суб'єктів впливу на економічну безпеку підприємств готельно-ресторанної сфери наведено на рисунку 1.

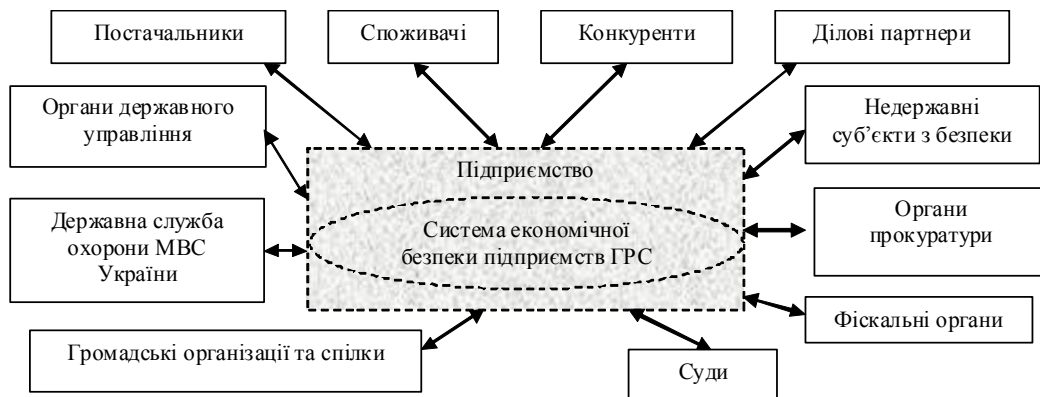

Рис. 1. Зовнішні суб'єкти впливу на систему економічної безпеки підприємств ГРС

Особливе місце доцільно відвести безпосереднім суб'єктам бізнес-середовища – постачальникам, конкурентам, споживачам та діловим партнерам, які формують швидкий, безпосередній і суттєвий вплив на систему економічної безпеки підприємства. А серед інших суб'єктів доцільно виділити фіскальні органи та органи державного управління які нормативно регулюють та безпосередньо контролюють діяльність зазначених суб'єктів господарювання. Вплив інших суб'єктів переважно носить епізодичний характер, хоча також може бути доволі суттєвим, а іноді навіть критичним. При цьому можливості підприємств впливати на суб'єктів бізнес-середовища (споживачів, постачальників, конкурентів, партнерів) реально існують, а можливість впливати законними методами на інших суб'єктів практично відсутня.

Внутрішні процеси формування системи економічної безпеки підприємств ГРС хоча і більш контрольовані, проте не менш актуальні у контексті надання якісних послуг, тому потребують окремого ґрунтовного дослідження.

Висновки. Враховуючи важливе значення підприємств готельно-ресторанної сфери для вітчизняної економіки, а також активний їх розвиток, на сьогодні існує потреба у ґрунтовних дослідженнях та практичних рекомендаціях з формування дієвої системи економічної безпеки зазначених підприємств. Зважаючи на існуючі підходи до розуміння економічної безпеки підприємств, ми вважаємо, що розвиток основних положень безпекознавства і галузева реалізація розроблених наукових рекомендацій на практиці

дозволить вітчизняним підприємствам більш ефективно функціонувати в умовах суттєвих глобальних та локальних загроз і ризиків, не виключенням є і підприємства готельно-ресторанної сфери. Тому розроблення науково-методологічних підходів до формування системи економічної безпеки підприємств готельно-ресторанної сфери потребує подальших ґрунтовних досліджень і буде актуальною тематикою у найближчій перспективі.

Література

1. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : [монографія] / Т. Г. Васильців. — Львів : Арал, 2008. — 384 с.
2. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : [монографія] / Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. — К. : Либра, 2003. — 280 с.
3. Манцуров І. Г. Побудова ієрархічної структури складових економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / І. Г. Манцуров, О. В. Нусінова // Ефективна економіка. — 2011. — № 9. — Режим доступу : <http://economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=680>.
4. Моделирование экономической безопасности: держава, регион, предприятие : [монографія] / [Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С. та ін.] ; за ред. В.М. Геєця. — Х. : ВД "ІНЖЕК", 2006. — 240 с.
5. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інновація : [монографія] / С. М. Шкарлет. — К. : КВ НАУ, 2001. — 432 с.
6. Шлемко В. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : [монографія] / В. Шлемко, І. Бінко. — К. : НІСД, 1997. — 144 с.
7. Барановський О.І. Фінансова безпека : монографія / О.І. Барановський. — К. : Фенікс, 1999. — 338 с.
8. Белокуров В.В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия [Електронний ресурс] / В.В. Белокуров. — Режим доступу : <http://www.safetyfactor.ru>.
9. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития [Електронний ресурс] / М.А. Бендиков // Менеджмент в России и за рубежом. — 2000. — №2. — С. 17–29. — Режим доступу : <http://www.dis.ru/library/manag/archive/2000/2/1507.html>
10. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. / Камлик М.І. — К. : Атіка, 2005. — 432 с.
11. Стратегии бизнеса : справочник / под ред. Г. Клейнера. — М. : Изд-во КОНСЭКО, 1998. — 288 с.
12. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д.Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. — 1998. — № 10. — С. 48–51.
13. Королев М.И. Экономическая безопасность фирмы: теория, практика, выбор стратегии : монография / М.И. Королев. — М. : Экономика, 2011. — 284 с.
14. Экономическая безопасность России: Общий курс : учебник / под ред. В.К. Сенчагова. — [2-е изд.]. — М. : Дело, 2005. — 896 с.
15. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В.В. Шлыков. — СПб., 1999. — 138 с.
16. Рудніченко Є. М. Оцінювання та моделювання впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки підприємства : [монографія] / Є.М. Рудніченко. — Луганськ : Промдрук, 2014. — 389 с.
17. Акофф Р.Л. Системы, организации и междисциплинарные исследования / Р.Л. Акофф // Исследования по общей теории систем. Сборник переводов / под ред. В.Н. Садовского и Ю.Г. Юдина. — М. : Издательство "Прогресс", 1969. — С. 143–164.
18. Берталанфи Л. фон. Общая теория систем — критический обзор / Л. фон Берталанфи // Исследования по общей теории систем. Сборник переводов / под ред. В.Н. Садовского и Ю.Г. Юдина. — М. : Издательство "Прогресс", 1969. — С. 23–82.
19. Перегудов Ф.И. Введение в системный анализ / Ф.И. Перегудов, Ф.П. Тарасенко. — М. : Высшая школа, 1989. — 320 с.
20. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ : учеб. пособие / Ю.П. Сурмин. — К. : МАУП, 2003. — 368 с.
21. Тода М. Логика систем, введение в формальную теорию структуры / М. Тода, Э.Х. Шуфорд // Исследования по общей теории систем. Сборник переводов / под ред. В.Н. Садовского и Ю.Г. Юдина. — М. : Издательство "Прогресс", 1969. — С. 320–383.
22. Холл А.Д. Определение понятия система / А.Д. Холл, Р.Е. Фейджин // Исследования по общей теории систем. Сборник переводов / под ред. В.Н. Садовского и Ю.Г. Юдина. — М. : Прогресс, 1969. — С. 252–282.
23. Черняк Ю.И. Анализ и синтез систем в экономике / Ю.И. Черняк. — М. : Экономика, 1970. — 151 с.
24. Блауберг И.В. Проблемы целостности и системный подход / И.В. Блауберг. — М. : Эдиториал УРСС, 1977. — 448 с.

References

1. Vasylyciv T. G. Ekonomichna bezpeka pidpryyemnyctva Ukrainy: strategiia ta mexanizmy zmichnennya : [monografiya] / T. G. Vasylyciv. — Lviv: Aral, 2008. — 384 s.
2. Kozachenko A. V. Jekonomicheskaja bezopasnost predpriiatija: sushhnost i mexanizm obespechenija : [monografiya] / Kozachenko A. V., Ponomarev V. P., Ljashenko A. N. — K.: Libra, 2003. — 280 s.
3. Manczurov I. G. Pobudova ierarxichnoyi struktury skladovykh ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva [Elektronnyj resurs] / I. G. Manczurov, O. V. Nusinova // Efektyvna ekonomika. — 2011. — # 9. — Rezhym dostupu : <http://economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=680>.
4. Modelyuvannya ekonomichnoyi bezpeky: derzhava, region, pidpryyemstvo : [monografiya] / [Geyecz V. M., Kyzym M. O., Klebanova T. S. ta in.]; za red. V.M. Geyecya. — X.: VD "INZhEK", 2006. — 240 s.
5. Shkarlet S. M. Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: innovaciya : [monografiya] / S. M. Shkarlet. — K.: KV NAU, 2001. — 432 s.
6. Shlemko V. Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napryamky zabezpechennya : [monografiya] / V. Shlemko, I. Binko. — K.: NISD, 1997. — 144 s.
7. Baranovskij O.I. Finansova bezpeka: monografiya/ O.I. Baranovskij. — K.: Feniks, 1999. — 338 s
8. Belokurov V.V. Struktura funkcionalnykh sostavljajushchih jekonomicheskoy bezopasnosti predpriiatija [Elektronnij resurs] / V.V. Belokurov. — Rezhim dostupu: <http://www.safetyfactor.ru>.
9. Bendikov M.A. Jekonomicheskaja bezopasnost promyshlennogo predpriiatija v uslovijah krizisnogo razvitiia [Elektronnij resurs] / M.A. Bendikov // Menedzhment v Rossii i za rubezhom. — 2000. — №2. — S. 17-29. — Rezhim dostupa: <http://www.dis.ru/library/manag/archive/2000/2/1507.html>
10. Kamlyk M. I. Ekonomichna bezpeka pidpryyemnyctvoyi diyalnosti. Ekonomiko-pravovij aspekt: navch. posib. / Kamlyk M.I. — K.: Atika, 2005. — 432s.
11. Strategii biznesa : spravochnik / pod red. G. Klejnera. — M.: Izd-vo KONSJeKO, 1998. — 288 s
12. Kovalev D. Jekonomicheskaja bezopasnost predpriiatija / D.Kovalev, T. Suhorukova // Jekonomika Ukrainy. — 1998. - № 10. — S. 48-51.
13. Korolev M.I. Jekonomicheskaja bezopasnost firmy: teorija, praktika, vybor strategii: monografiya /M.I. Korolev. — M.: Jekonomika, 2011. — 284 s.
14. Jekonomicheskaja bezopasnost Rossii: Obshhij kurs: Uchebnik / Pod red. V.K. Senchagova. 2-e izd. - M.: Delo, 2005. - 896 s.
15. Shlykov V.V. Kompleksnoe obespechenie jekonomicheskoy bezopasnosti predpriiatija/ V.V. Shlykov. — SPb, 1999. — 138 s.
16. Rudnichenko Ye. M. Ocinyuvannya ta modelyuvannya vplyvu subyektiv mytnogo regulyuvannya na systemu ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva: [monografiya] / Ye.M. Rudnichenko. — Lugansk: Promdruk, 2014. — 389 s.
17. Akoff R.L. Sistemy, organizacii i mezhdisciplinarnye issledovanija / R.L. Akoff. // Issledovanija po obshhej teorii sistem. Sbornik perevodov / Pod red. V.N. Sadovskogo i Ju.G. Judina. M.: Izdatel'stvo "Progress", 1969. — S. 143-164.
18. Bertalanfi L. fon. Obshhaja teorija sistem — kriticheskij obzor/ L. fon Bertalanfi. // Issledovanija po obshhej teorii sistem. Sbornik perevodov / Pod red. V.N. Sadovskogo i Ju.G. Judina. — M.: Izdatel'stvo "Progress", 1969. — S. 23-82.
19. Peregudov F.I. Vvedenie v sistemnyj analiz/ F.I. Peregudov, F.P. Tarasenko. — M.: Vysshaja shkola, 1989. — 320 s.
20. Surmin Ju.P. Teorija sistem i sistemnyj analiz. Ucheb. posobie/ Ju.P. Surmin. — K.: MAUP, 2003. — 368 s.
21. Toda M. Logika sistem, vvedenie v formal'nuju teoriju struktury. / M. Toda, Je.H. Shuford // Issledovanija po obshhej teorii sistem. Sbornik perevodov / Pod red. V.N. Sadovskogo i Ju.G. Judina. — M.: Izdatel'stvo "Progress", 1969. — S. 320-383.
22. Holl A.D. Opredelenie ponjatija sistema / A.D. Holl, R.E. Fejdzhin // Issledovanija po obshhej teorii sistem. Sbornik perevodov / Pod red. V.N. Sadovskogo i Ju.G. Judina. M.: Izdatel'stvo "Progress", 1969. — S. 252-282.
23. Chernjak Ju.I. Analiz i sintez sistem v jekonomike/ Ju.I. Chernjak. — M.: Jekonomika, 1970. — 151 s.
24. Blauberg I.V. Problemy celostnosti i sistemnyj podhod / I.V. Blauberg. — M.: Jeditorial URSS, 1977. — 448 s.

Надійшла 14.08.2014; рецензент: д. е. н. Ковальчук С. В.